

CLASSIFICACIÓ GENÈRICA: Escultura en pedra
OBJECTE: Portalada
MATERIAL / TÈCNICA: Talla de pedra policromada
TÍTOL / TEMA: Portalada
AUTOR: Desconegut
DATA / ÈPOCA: mitjan s. XII
DIMENSIONS: 7,14 x 11,54 x 1,93 m
PROCEDÈNCIA: Monestir de Santa Maria, Ripoll (Ripollès)
LOCALITZACIÓ: Façana occidental
NÚM. DE REGISTRE DEL CRBMC: 3550
COORDINACIÓ: Pere Rovira
RESTAURACIÓ: Arcovaleno, SL. Direcció: Rudi Ranesi; caps d'obra: Patrícia Amat i Albert Gaset, i equip de restauradores: Eva Bermejo, Violant Bonet, Silvia Bottaro, Maria Cardenal i Sònia Múrcia
ANYS DE LA RESTAURACIÓ: 2016 - 2017

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

El monestir de Santa Maria de Ripoll es considera un dels edificis emblemàtics del romànic català. La seva fundació –promoguda pel comte Guifré el Pilós i la seva dona Guinedilda–, la consagració de l'església monàstica el 888 i l'elecció del monestir com a lloc d'enterrament del mateix Guifré i d'un bon nombre dels seus descendents, distingeix i singularitza el monestir dels altres cenobis coetanis.

DESCRIPCIÓ

La portada monumental de l'església de Santa Maria de Ripoll, situada a la façana occidental, data de mitjan segle XII i substitueix la primitiva porta del temple. És una gran estructura rectangular adossada al mur, feta en pedra de gres local i treballada en relleu. A la portada s'hi representen escenes bíbliques i motius vegetals i geomètrics. Es tracta d'una obra única que s'ha batejat com la "Bíblia esculpida en pedra", i es considera un referent indiscutible tant de l'art romànic, com de la cultura monàstica i de la teologia bíblica. La seva singularitat rau tant en la seva forma (un gran arc de triomf), com en la riquesa i complexitat del programa iconogràfic, concebut molt probablement dins de la mateixa comunitat de benedictins ripollesos.

Es disposa en un espai tancat delimitat pel porxo, i és l'entrada habitual a l'església de Santa Maria. La portada medeix aproximadament uns 11 m d'amplada per 7 m d'alçada i forma un conjunt d'uns 80m² de superfície esculpida visible i un volum de 21 m³, que es calcula que pot assolir unes 11 tones de pes. Està formada per lloses de pedra (gres, amb presència d'òxids de ferro i guix) de 25 cm de profunditat, col·locades per gravetat.

ESTAT DE CONSERVACIÓ I INTERVENCIIONS ANTERIORS

Després d'un període d'abandonament del monestir, arran de la desamortització, en què patí enderrocs, incendis i diversos actes vandàlics que comprometeren la conservació del monument, resultà paradigmàtica la restauració d'Elies Rogent (1886-1893). Tot i això, la portada continuaria degradant-se de manera molt accentuada, tant per les condicions ambientals de la zona, com per la presència d'humitats elevades procedents del propi terreny, o per la contaminació de l'ambient industrial del Ripoll de l'època.

A partir dels anys 60 del segle passat, s'inicià un període d'intervencions continuades a la portada per part de diverses institucions i professionals, tant de l'àmbit estatal com internacional, que s'allargà durant més d'una dècada. L'interès principal d'aquestes intervencions era l'aplicació de productes considerats consolidants, per tal de retornar la cohesió perduda a la pedra disgregada. Es van fer multitud de proves, tant amb els productes més innovadors de l'època com amb d'altres considerats tradicionals. La principal problemàtica que van generar aquestes intervencions ha sigut la presència de gran quantitat de residus de productes impropis que s'han degradat.

Després de la dècada de 1980, el Govern de Catalunya, per mitjà de la Direcció General del Patrimoni Cultural –amb el Servei del Patrimoni Arquitectònic i també amb el Centre de Restauració de Béns Mobles– s'encarregà directament de la custòdia del monument i va desenvolupar un sostingut programa d'estudi i treball sobre la portada. Des d'aquest moment, es du a terme un canvi d'enfocament de gran transcendència, que ha representat un canvi radical en la salvaguarda de la portada. S'opta pel manteniment d'un ambient estanc i climatitzat: amb un control constant de la humitat relativa, de la temperatura, i de la incidència de les radiacions solars, tenint en compte uns paràmetres fixes de seguretat per als materials constitutius de la portada.

S'aconsegueix, així, estabilitzar les diverses degradacions que patia la portada. Convé remarcar l'envelliment accelerat dels materials sintètics que se li havien aplicat. Aquestes resines s'enfosquen i comprometen la conservació a llarg termini d'aquesta obra única. Per altra banda, també s'havien identificat altres alteracions, com múltiples dipòsits de brutícia, crostes negres puntuals, descamacions, fissures o afegits de materials impropis, entre d'altres.

Durant els darrers anys, i un cop estabilitzat l'ambient de la portada, s'ha pogut conèixer de manera exacta el seu estat de conservació i analitzar amb profunditat –mitjançant una multitud de tècniques analítiques– els seus

indicadors d'alteració. En funció d'aquests estudis, i sempre amb suport científic, el 2015 es van dur a terme diversos assajos de neteja per eliminar les diverses capes de superfície i els residus de productes que hi havia sobre la portada, que en comprometien la seva correcta conservació.

Els principals treballs de referència per definir la darrera intervenció han sigut els estudis analítics més recents, duts a terme per Patrimoni 2.0 (2002, 2004, 2008 i 2010), l'estudi i aixecament planimètric de les alteracions de la portada, fet per Arcovaleno, SL (2013-2014), l'estudi del Dr. Manuel Iglesias, *Anàlisi de neteja amb làser i microprojecció dels materials petris de la portada* (2015), i el treball de dues comissions d'experts (2014 i 2016) que ha analitzat tots els resultats i les possibles línies d'actuació, per garantir la correcta conservació de la portada.

PROCÉS DE RESTAURACIÓ

La intervenció de restauració ha tingut una durada de més de tres mesos i l'ha executat per un equip de sis professionals conservadors-restauradors de l'empresa Arcovaleno, SL sota la direcció del CRBMC.

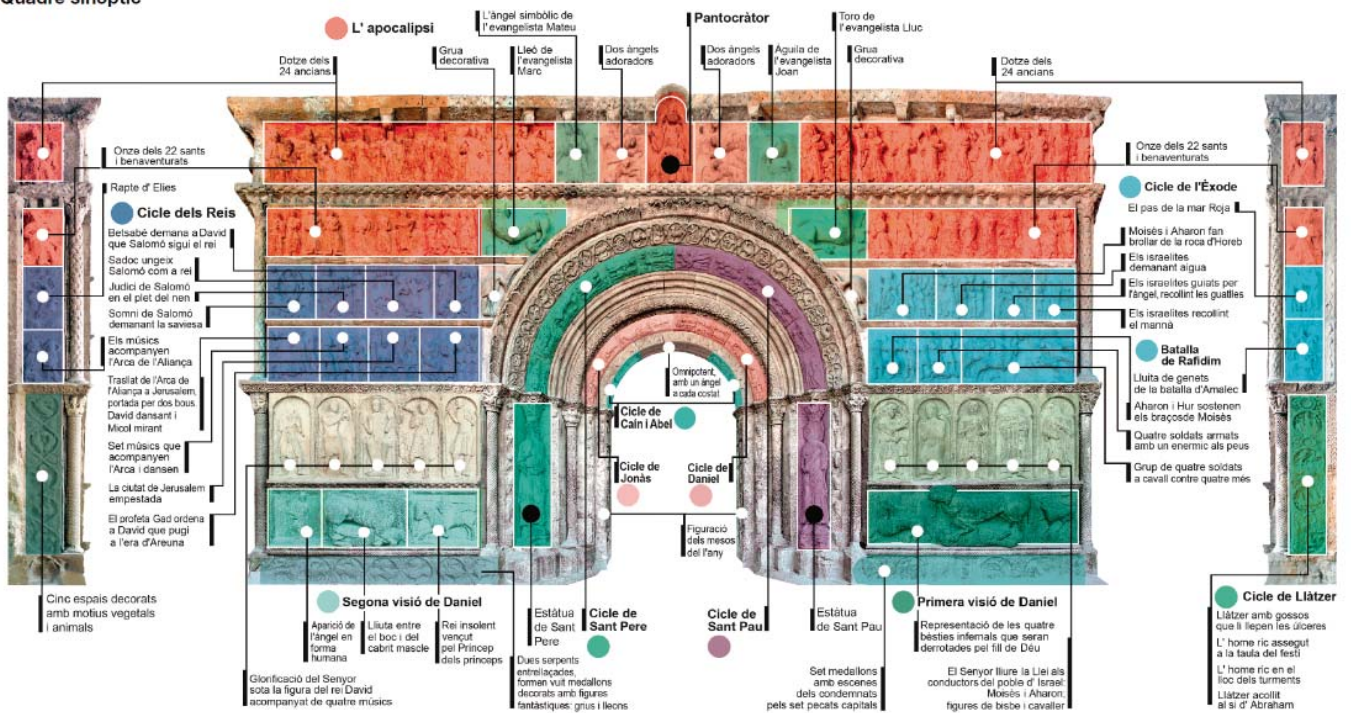
En base als criteris internacionals vigents s'ha apostat per una mínima intervenció, per garantir la correcta conservació de la portada. En aquest sentit, s'ha procurat extreure els materials que li eren impropis, en especial juntes de morters inadequats i reintegracions diverses. Tot i això, se n'han conservat algunes del fris superior que no afectaven la correcta conservació de l'obra i que ajudaven a dibuixar les línies principals de composició de l'obra.

La neteja ha estat un dels processos més exigents i espectaculars. En el procés de neteja s'han combinat diversos sistemes: primerament, s'ha fet per aspiració a pinzell dels dipòsits i la pols superficial. Les concrecions i els dipòsits més adherits s'han eliminat a punta de bisturí, de manera més puntual. Les crostes negres i la brutícia més adherida s'ha netejat amb làser, aparell que al mateix temps, també removia part de les resines aplicades en superfície. Finalment, el procés s'ha culminat amb una neteja química amb dissolvents per acabar de retirar els residus d'aquestes capes de superfície.

Amb la intervenció, s'ha pogut recuperar l'escassa policromia original romànica conservada sota una capa de policromia negra. D'aquesta manera, ara es poden apreciar alguns detalls de les carnacions perfilades amb negre o de la dauradura de la barba del Crist.

La intervenció ha finalitzat amb la consolidació puntual amb morters de calç de petites fissures, esquerdes i zones de risc i la reintegració de les juntes perdudes.

Quadre sinòptic

Iconografia de la Portada de Ripoll. Extret d'ALIMBAU MARQUÈS, Salvador [et al.]. *Pantocràtor de Ripoll. La portada romànica del monestir de Santa Maria*. Ripoll, 2009.

Detall de la portada abans de la intervenció